

## ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА УСТАНОВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

На сучасному етапі вищу освіту сприймається як один з найпотужніших чинників соціального і суспільного розвитку в цілому. Удосконалення системи вищої освіти в даний час базується, перш за все, на вдосконаленні освітніх технологій і застосуванні інтерактивних форм навчання. Поступово від загальноекономічних концепцій став спостерігатися перехід зростання інтересу до концепціям, що базуються на положеннях економічної безпеки, як фактора, що дозволяє розглядати зазначену проблему в реаліях нового часу [3, с.72].

Загострюють актуальність дослідження зазначеної проблеми ті умови, в яких в даний час функціонують вузи: брак бюджетного фінансування, суттєво обмежує фінансові можливості державних вузів; зростання конкуренції на ринку освітніх послуг, викликаний поширенням комерційних освітніх установ і погіршенням демографічної ситуації в країні; висока динаміка факторів, що визначають порядок функціонування освітніх установ, що створює необхідність в постійному відволіканні ресурсів вузу на розробку адаптаційних механізмів замість їх спрямування на освітні цілі.

Існуючі визначення економічної безпеки слід доповнити двома властивостями даної категорії, що враховує особливості вищих освітніх установ:

1. дотримання вимог законодавства, що визначають статус установи як освітнього;
2. дотримання принципу цілепокладання вузу як соціально-економічної системи.

Недотримання першого положення тягне за собою загрозу втрати акредитації, а отже, і статусу освітнього закладу.

Недотримання другого створює небезпеку втрати конкурентоспроможності, а отже, і економічної безпеки вузу.

Управління економічною безпекою вузу в рамках управління закладом вищої професійної освіти має ґрунтуватися на принципах інноваційного розвитку. Саме інноваційний розвиток, адаптоване до зміни внутрішніх і зовнішніх факторів економічної системи, пов'язане з її здатністю зберігати динамічну рівновагу, успішно реагувати за допомогою політичних, правових та інших механізмів на умови, що змінюються, в тому числі ефективно долати кризові явища.

Виходячи з цього, вважаємо, що під економічною безпекою державного вузу слід розуміти

функціонування економічної системи вузу в рамках чинного законодавства, що забезпечує його незалежність, цілісність і забезпечити сталий розвиток як соціально-економічної системи, а також її захищеність від впливу зовнішніх і внутрішніх загроз.

Дане визначення має, на наш погляд, наступні переваги:

по-перше, відображає прогресивний комплексний підхід до визначення безпеки, заснований на взаємозв'язку і доповненні функціонального та інституційного підходів (сталий розвиток економічної системи - захищеність);

по-друге, визначає необхідні умови безпеки вузу: незалежність, цілісність і дотримання норм законодавства;

по-третє, враховує сучасні тенденції інноваційності розвитку вузу з орієнтацією як на економічні, так і на соціальні цілі.

Економічна безпека освітнього закладу формується в момент створення загальної концепції розвитку вузу за рахунок усвідомлення можливих небезпек при визначенні бажаного його стану на основі виявлення складу загроз і їх предметів, оцінки загроз за важливістю, часу настання, визначення очікуваних збитків, вироблення можливих способів усунення небезпек, оцінки витрат праці при використанні тих чи інших способів усунення небезпек [2, с. 35].

Виявлення факторів ризику, небезпек і загроз - одна з найбільш важливих завдань забезпечення економічної безпеки в сфері освіти.

Як загрози економічній безпеці вузу можна виділити конфлікт між освітніми та економічними цілями вузу як соціального інституту.

Економічна безпека освіти, з одного боку, характеризується як сукупність економічних відносин, що дозволяють протистояти загрозам порушення рівноваги і стійкості траєкторій розвитку даної динамічної системи, а з іншого - як процес, спрямований на створення умов для безперервного пристосування господарської діяльності, економічного механізму установ освіти до мінливих умовами досягнення поставлених цілей.

Економічна безпека вузу проявляється в його здатності адекватно реагувати на загрози та порушення стабільності і рівноваги системи освіти, протиставляти цим загрозам своєчасну і ефективну перебудову структури і функціонування самої цієї системи.

Забезпечення економічної безпеки вузу зводиться до економічної можливості реалізації його цілей і завдань. Йдеться про необхідні умови функціонування і можливості реалізації найважливіших потреб суспільства (як за межами навчального закладу, так і всередині нього).

Основну загрозу економічній безпеці академічним нормам в даний час являє комерціалізація освітнього процесу. Це виражається в наступному:

конкуруючі вузи намагаються залучити студентів з широкими фінансовими можливостями, але які мало приділяють уваги навчального процесу;

підвищення рівня викладання та вимог до студентів при широкому поширенні нецільової мотивації (небажання служити в армії; боязнь опинитися безробітним без диплома, данина моді («все з дипломами»)) - є загрозою втрати частини студентів, які віддадуть перевагу отримання диплома з меншими зусиллями в інших, менш вимогливих до навчального процесу вищих навчальних закладах;

можливість вузів «переманювати» студентів друг у друга за рахунок полегшення навчальних програм і процедур, що посилює зниження якості навчання;

– оскільки найдоступнішим джерелом збільшення фінансових ресурсів є розширення прийому на платні відділення і філіалізація вузів, то витрати вузів на експансію розцінюються як бажані в порівнянні з витратами на підвищення якості навчання;

– в умовах маркетизації конфлікт освітніх і комерційних цілей знижує академічну автономію викладачів, робить не вигідною копітку роботи зі студентами, які не заохочували, що не оплачувану за витратами і не престижну.

В результаті вищі навчальні заклади вибирають більш легкий шлях розвитку - переслідування економічних цілей на шкоду соціальним, що в кінцевому підсумку призводить до трансформації системи вищої освіти в інститут отримання прибутку.

Сучасний вуз слід розглядати не як статичний господарюючий суб'єкт, а як динамічно розвивається організацію в умовах постійно мінливого зовнішнього середовища.

Виходячи з вищевикладеного, загрози економічної безпеки вищого навчального закладу слід розглядати і аналізувати в рамках двох основних груп:

1) потенційні загрози, викликані змінами зовнішнього середовища функціонування вузу в умовах статичного розвитку освітньої установи;

2) потенційні загрози, викликані стійким розвитком вузу і переходом його на новий щабель функціонування.

В рамках першої групи можна виділяти загрози, пов'язані зі зміною економічних, політичних,

правових, соціальних, міжнародних та інших факторів, що впливають на діяльність вузу.

Як інструмент прогнозування змін зовнішнього середовища і виявлення викликаних цими змінами загроз для економічної безпеки вузу вважаємо за можливе використання моніторингу зовнішнього середовища освітнього закладу з метою виявлення кількісних і якісних змін її чинників і прогнозування майбутніх змін в системі управління вузом.

Менш дослідженою проблемою з точки зору економічної безпеки вузу є аналіз загроз, пов'язаних з розвитком освітньої установи і переходом економічної системи вузу на новий рівень розвитку. Розвиток вузу як соціально-економічної системи - це процес закономірного переходу управління з одного якісного рівня на інший, що забезпечує зростання конкурентних переваг. Однак перехід на нову стадію, на нашу думку, супроводжується змінами в структурі чинників і загроз його економічної безпеки.

Стратегія економічної безпеки вузу повинна бути заснована на знанні загроз свого рівня - тобто реальних загроз. При цьому загрози економічній безпеці наступного рівня є потенційними для вузу, який прагне до переходу на наступний щабель розвитку. При досягненні нового рівня потенційні загрози стають реальними.

Кожному рівню відповідає певна система небезпек, відрізняється від інших за наступними критеріями: переліку загроз, ступеня небезпеки загроз економічній безпеці, факторів економічної безпеки і їх пороговим значенням.

Дана класифікація дозволяє вузу заздалегідь прогнозувати можливі загрози його економічної безпеки, пов'язані з його переходом на нову стадію розвитку, що дозволить більш швидко адаптуватися системі управління освітньою установою як з позицій вимог відповідної стадії розвитку, так і з позицій забезпечення економічної безпеки.

Вважаю, що подальшим розвитком наведеної класифікації є встановлення конкретних загроз економічній безпеці для кожного рівня розвитку вузу.

Насправді захист економічних інтересів і забезпечення економічної безпеки в умовах ринкових відносин здійснюється в динамічній обстановці конкуренції за гідне існування.

#### ЛІТЕРАТУРА:

1. Алімова Н.К. Економічна безпека освітнього закладу в умовах становлення інноваційної економіки: дис. канд. екон. наук. - М., 2009. - 186 с.

2. Зотова О., Ленева В., Синюкова Н. Стратегія безпеки в надзвичайних ситуаціях // Питання економіки. - 2006. - № 1. - С.33-38.

3. Кірсанов К.А. Економічна безпека освіти і освітніх установ: проблеми періодизації // Вісник ЮРГТУ (НП). - 2012. - № 2. - С. 65-79.